

Поетически поколения и полски образи

Пламен Дойнов

Господството в литературното поле на „априлското поколение“ през 70-те и 80-те години на XX век блокира утвърждаването на следващи поетически поколения в НРБ. В услуга на „априлците“, комунистическата партия и тоталитарната държава предотвратяват налагането на нови колективни публични образи в литературата. Както вече сме посочвали, новите *следаприлски* генерации се появяват, но остават със статут на *потенциални поколения*¹ като *поетите от „тихата лирика“*: Иван Цанев, Веселин Тачев, Калин Донков, Екатерина Йосифова, Калина Ковачева, Владимир Попов, Петър Анастасов, Андрей Андреев, Паруш Парушев и др. Могат да останат като *блокирани и размити* („забутани“) поколения както *първото поколение на 80-те*: Георги Рупчев, Владимир Левчев, Румен Леонидов, Едвин Сузарев, Миглена Николчина, Данила Стоянова, Илко Димитров, Ани Илков, Кирил Мерджански, Златомир Златанов, Цветан Теофанов, Федея Филкова, Веселин Сариев, Недялко Славов и др. Или както *второто поколение на 80-те*: (дебютанти след средата на десетилетието) включва Балчо Балчев, Цанко Лалев, Любомир Русанов, Николай Дойнов, Мирела Иванова, Бойко Ламбовски, Антон Баев, Александър Секулов, Пламен Мавров, Георги Веснаков, Илко Славчев и др.

На какво се дължи тази невъзможност?

„Доктрината и системата на социалистическия реализъм формират литературното поле така, че поколенческата среда да бъде успешно управлявана до степен, при която смяната на поколенията е пряко следствие от *ръкополагане* от страна на партията-държава на всяка нова генерация. Така кризата и вътрешната промяна на режима – от *червенковизъм* към *живковизъм* през 1956/1962 – катализира появата и утвърждаването на новото „априлско поколение“, което близо две десетилетия управлява най-влиятелните литературни институции в НРБ и на практика не позволява пълноценното разгръщане на следващи поколения до 1990 г. Това обаче не означава, че тези „задушени“ или „отказани“ поколения са мъртвородени. Напротив, тъкмо тяхната недоизразеност като колективни субекти развива алтернативните им характеристики и текстови практики, за да извършат своите промени в българския поетически език, които ретроспективно да дадат основания за литературноисторическото им конструиране като *поколения*. Ето как се проявява важният парадокс: блокираните поколения се осъществяват като колективни субекти именно през езиковата им съпротива срещу отказа на системата да ги признае за поколения.“²

Но да припомним, че „битката за поколение“ започва още в рамките на *единственото* „априлско поколение“. Още през 1962/1963 г. от поколението е отстранен Атанас Славов, след 1965 г. – Константин Павлов, а до средата на 70-те години частично е блокирано творчеството на Иван Динков. Поколението се разпластява чрез задържаните дебюти на Иван Теофилов и на Николай Кънчев, които остават извън селекцията на бъдещите „априлци“, за да се осъществят като *самостоятелни алтернативи* в българската поезия от епохата на НРБ.

¹ Вж. Дойнов, Пламен. *Поколение и поезия. 1956–1989*. С., 2018, с. 34.

² Пак там, с. 34.

* Специфична разделна линия преминава и през отношението на поетите от генерацията към *външния свят*, към онова *друго* на българското, спрямо което се изразжда лирическата и културна идентичност на колективния субект. Проблемът в НРБ може да бъде изговорен с непосилния за мнозина въпрос: Къде да се сложи знак за равенство между родината и тоталитарната държава? Защото НРБ не е равна на България, макар в редица свои образи държавата и родината да съвпадат.

Първият ярък знак е реакцията към голямото сътресение в Източния блок от 1956 г. – в дните около XX конгрес на КПСС през февруари и Унгарското въстание през есента. Показателно е как тогава съвсем *младите* Л. Левчев, К. Павлов, Слав Хр. Караславов, Нино Николов, Димо Боляров и пр. публикуват стихове, отхвърлящи Унгарското въстание и индиректно подкрепящи смазането му от войските на СССР³. Разбира се, това е демонстрация на младежка поколенческа лоялност към комунистическата идеология и към външната политика на НРБ. Такъв речеви жест през 1956/1957 г. гарантира припознаването от страна на тоталитарната власт на младите поети като „свои“. Подобен епизод е Карибската криза от 1962 г., когато отново младите Л. Левчев, К. Павлов и Ст. Цанев осъществяват колективна публикация на три стихотворения в официоза „Работническо дело“ в подкрепа на интернационалната комунистическа кауза⁴. Шест години по-късно – през 1968 г. – по повод Пражката пролет поколението като че ли замлъква, разтерзано между собствените си реформаторски импулси и започналото му позициониране на различни равнища в комунистическата власт. Нито един от „априлците“ не написва стихотворение или разказ, заклеимяващи Пражката пролет, но част от тях, заели вече позиции в литературните институции, подписват писма и декларации срещу „контрреволюцията“ в Прага и Братислава⁵.

* Как стоят нещата с Варшава и Полша? Как изглежда генерационната ситуация в българската поезия през фокуса на полските знаци и образи между 1956 и 1989 г.? Предварително можем да кажем, че тъкмо имената на *полското* са сред ярките шрихи, които подчертават спецификите в портрета на всяко поколение в българската поезия през втората половина на XX век. Сред дебютантите, които в бъдеще ще бъдат назовани „априлско поколение“, най-близко до полската култура през 60-те години застават две близки, но и различаващи се помежду си фигури – Първан Стефанов и Петър Караангов. Първият от тях никога през живота си не заема висока властова позиция; остава редактор и драматург, но и представител на една от *вътрешните*, понякога алтернативни, поетики в рамките на поколението; той често прилича на нещо като „тих лирик“ сред „априлското поколение“, попаднал сякаш погрешка сред *по-шумните* си връстници. Вторият – Петър Караангов – заема особена, междинна позиция в генерацията; близък до една по-скоро „класическа“ поетика, изобразяваща интимния свят на българската провинция и на всекидневния български човек, Караангов открито застава на страната на привържениците на „свободния стих“ в знаковата дискусия от 1962/1963 г., става главен редактор и после „изпълняващ длъжността“ директор на издателство „Български писател“, след това – за кратко време е заместник-директор на Българския културен център във Варшава, заместник-генерален директор на „Българска кинематография“, директор на Народната библиотека – все длъжности, олицетворяващи високите позиции в литературни и други институции, заемани от представители на „генерацията на властта“. Дватама са изпратени в Полша още в началото на 60-те по линия на обмена на млади писатели между „социалистическите страни“ – да учат полски език, да се запознаят с полската литература и култура. Всъщност решаващото пътуване на Първан Стефанов към ПНР е още през 1955 г., за да участва в Петия световен фестивал на младежта и студентите, където печели втора награда за стихотворение. Това белязва неговата първа книга „Соколови пера“ (1956). В нея вторият дял „През реки и граници“ съдържа пет стихотворения, изцяло свързани с това пътуване⁶. Тяхната тематична специфика като цяло съответства на *следвоенните* характеристики в колективния образ на новото поетическо поколение – социалистически интернационализъм; равностойност от приключилата преди десет години световна война; социалистически патриотизъм.

³ Вж. тези текстове в: 1956: *Унгарското въстание и българската литература. Творби и документи*. Съст. П. Дойнов, С., 2012.

⁴ Вж. лирическия триптих: *Куба в сърцата ни – Работническо дело*, бр. 301, 28.10.1962.

⁵ Вж. например факсимиле на писмо от името на редколегиата на „Литературен фронт“ до чехословашки слависти и българисти от октомври 1968 г. към публикацията: Тахов, Георги. *Документи, спасени от кладата – Век 21*, бр. 9, 27.02 – 5.03.1991.

⁶ Вж. Стефанов, Първан. *Соколови пера*. Изд. „Народна младеж“, С., 1956, с. 61–68.

